

SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TABIIY FANLARNING ROLI

Mo'minova Kamola Isroiljon qizi

6-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada savodxonlik tushunchasi, uning ta'lim jarayonidagi o'rni hamda boshlang'ich sinflarda savodxonlikni rivojlantirishda tabiiy fanlarning ahamiyati keng yoritiladi. Tabiiy fanlarni o'qitish jarayonida o'quvchilarda o'qish, yozish, tushunish, tahlil qilish va fikrni mantiqiy ifodalash ko'nikmalarini shakllantirish metodlari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, fanlararo integratsiya va pedagogik metodlarning samaradorligi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: savodxonlik, tabiiy fanlar, boshlang'ich ta'lim, mantiqiy fikrlash, integratsiyalashgan ta'lim, kuzatish

Kirish

Hozirgi zamon ta'lim tizimida savodxonlik tushunchasi faqatgina o'qish va yozishni bilish bilan cheklanmaydi. Savodxonlik — bu o'quvchining matnni anglab o'qishi, ma'lumotni tahlil qilishi, xulosalar chiqarishi va o'z fikrini og'zaki hamda yozma shaklda aniq ifodalay olishidir.

Boshlang'ich sinf bosqichi esa savodxonlik asoslari shakllanadigan eng muhim davr hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan barcha fanlar, xususan, tabiiy fanlar o'quvchilarda o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish, mantiqiy fikrlashni shakllantirish va nutq madaniyatini oshirishda katta ahamiyatga ega.

Savodxonlik tushunchasining pedagogik mazmuni

Savodxonlik quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

1. O'qish savodxonligi – matnni tushunish va tahlil qilish, asosiy fikrni ajratib olish.
2. Yozma savodxonlik – fikrni yozma shaklda to'g'ri ifodalash.
3. Nutq savodxonligi – og'zaki muloqot madaniyati va fikrni aniq ifodalash.

4. Mantiqiy savodxonlik – fikrlar o‘rtasidagi sabab–natija aloqalarini tushunish.

Tabiiy fanlar bu yo‘nalishlarning barchasini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi, chunki ular o‘quvchilarda kuzatish, tahlil qilish, taqqoslash va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Tabiiy fanlarning savodxonlikni rivojlantirishdagi ahamiyati

1. Til boyligini oshirish

Tabiiy fanlar o‘quvchilarning lug‘at boyligini kengaytiradi. “Tabiat”, “o‘simlik”, “hayvon”, “havo”, “suv”, “tuproq” kabi tushunchalar bilan ishlash jarayonida o‘quvchilar yangi so‘z va atamalarni o‘rganadi. Bu esa o‘qish va yozish jarayonida nutqni boyitadi va aniq ifodalay olish ko‘nikmasini shakllantiradi.

2. Matn bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish

Tabiatshunoslik matnlari o‘quvchilarni quyidagi ko‘nikmalarga o‘rgatadi:

- asosiy fikrni ajratib olish;
- savollarga javob topish;
- matn mazmunini qayta hikoyalash.

Natijada o‘qish savodxonligi mustahkamlanadi va matnni anglash darajasi oshadi.

3. Mantiqiy fikrlashni shakllantirish

Tabiiy fanlarda hodisalar o‘zaro bog‘liq holda o‘rganiladi. Masalan, “Agar suv bo‘lmasa, o‘simlik nima bo‘ladi?” kabi savollar orqali o‘quvchilar sabab–natija munosabatlarini tushunadi. Shu orqali fikrni mantiqiy asoslash ko‘nikmasi rivojlanadi.

4. Yozma nutqni rivojlantirish

O‘quvchilar tajriba natijalarini yozib borish, kuzatish daftarini yuritish, qisqa xulosalar yozish orqali yozma savodxonlikni rivojlantiradi. Bu jarayon ularning o‘z fikrini aniq va izchil ifodalay olishlariga yordam beradi.

Tabiiy fanlarni o‘qitishda integratsiyalashgan yondashuv

Savodxonlikni rivojlantirishda tabiiy fanlarni ona tili bilan bog‘lab o‘qitish ayniqsa samaralidir. Bu yondashuv o‘quvchilarning bilimini mustahkamlash bilan

birga matni anglash, fikrni mantiqiy ifodalash va yozma nutqni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Misol uchun, “Suvning hayotdagi roli” mavzusida ona tili darsliklaridagi matnlarni tabiiy fanlar bilan integratsiya qilgan holda o‘qitish o‘quvchilarning savodxonlik darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Savodxonlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar

1. **Kuzatish metodi** – tabiat hodisalarini kuzatish, ular haqida og‘zaki va yozma fikr bildirish.

2. **Tajriba metodi** – oddiy tajribalar orqali xulosa chiqarish.

3. **Savol-javob metodi** – fikrni aniqlashtirish va mustahkamlash.

4. **Matn bilan ishlash** – o‘qish, tahlil qilish, qayta hikoyalash.

Bu metodlar birgalikda o‘quvchilarda savodxonlikning barcha tarkibiy qismlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Savodxonlikni rivojlantirishda tabiiy fanlarning o‘rni nihoyatda muhimdir. Ular o‘quvchilarda atrof-muhitga qiziqish uyg‘otadi, mantiqiy fikrlashni shakllantiradi, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Tabiiy fanlarni ongli va metodik asosda o‘qitish orqali o‘quvchilarning savodxonlik darajasini yuqori bosqichga olib chiqish mumkin. Shu bilan birga, fanlararo integratsiya va interaktiv metodlardan foydalanish savodxonlikni samarali rivojlantirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Boshlang‘ich ta‘lim davlat ta‘lim standarti — O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi.

2. Ona tili darsliklari — 1–4-sinflar.

3. Tabiatshunoslik darsliklari — 1–4-sinflar.

4. G‘afforova T. Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi.

5. Sobirova Z. Savodxonlikni rivojlantirish metodlari.

6. G‘anieva S.M. Fanlararo integratsiya asoslari.